
 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY IX

ABRIL

N.º 51

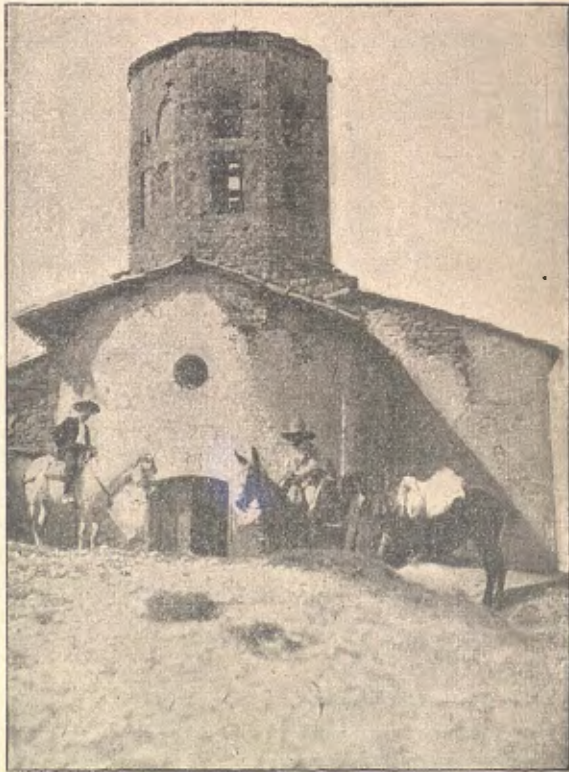
EXCURSIÓ A LA POBLA DE SEGUR
Y SA COMARCA

(Acabament)

Quan a l'hivern espessa boira emmantella'l clot de la Conca y sos camps se troben coberts per blanch sudari de gebra, a Collegats hi bat lo sol ab tota sa força, omplint de llum eixos penyals dalt a baix glaçats, aon reflecta com si fossin de brunyida plata, per quin motiu se'ls ha batejat ab lo pompós nom de l'*Argenteria*, que tant inspiradament nos descriu lo príncep dels nostres poetes en los següents versos :

De cim en cim va de Rubió a Pentina,
y, sota Bresca, en Collegats li ensenya
la rica Argenteria que en la penya
parà algun geni ab enciseres mans.
Cortinatges de tosca y brodadura,
cascades d'argent fos en l'aire preses,
garlandes d'eura en ríchs calats sospeses,
d'alguna fada finestró diví,
de lliri d'aigua y de roser poncelles,
com ulls closos de verges que hi somnien,
tot hi és blanch com los coloms que hi nien,
papallones gentils d'aquell jardí.

Atravessat Collegats per la carretera que, passant per Gerri, Sort y Esterrí d'Aneo, ha de comunicar ab França, pot visitarse avuy ab molta comoditat. No succehia abans aixís, que no hi havia més que un trist camí de ferradura

Ortoneda: Iglesia

per on tant sols hi podia passar un animal carregat; y quan los traginers arribaven a Pont Cabré o Forat dels Cornuts, que és lo punt més estret, se deturaven a la recolzada de la penya y avisaven ab forts xiulets als que's trobessin a l'altra banda, y, si ningú responia, continuaven

la seva ruta: de lo contrari s'haurien vist obligats a estimar alguna cavalleria pera donar pas a les demés que venien en oposada direcció. Aquest camí fou construït per la casa Berenguer de la Pobla. Segons un document del Real Patrimoni, en 15 de Janer de 1686 lo M. I. Batlle General del Principat de Catalunya va concedir a D. Isidro y D. Joseph Berenguer, de la Pobla de Segur, pare y fill, la facultat de fabricar un nou camí en lo pas de Collegats, partit de Pallars, ab imposició de quatre diners per qualsevol persona de qualsevol grau, preminencia o condició que sigués, y altres quatre per cada cap de bestiar major ab càrrega o sés ella, y dos sous per centenar de bestiar menor que passés per dit camí. Fou posat aquest impost de passatge pera recompensar lo gran cost de la fàbrica, que va durar més de dos anys, y que, mentres va estar ocupada Catalunya pels francesos en 1697, no sempre's va pagar, degut a la pertorbació d'aquells temps. Mitja hora més avall se veu encara enrunada per la carretera la casa anomenada *la barraca*, aon se cobrava aquell impost.

Los aficionats a la moderna ciencia espeleològica tenen molt camp per córrer en aquesta cordillera, pel nombre y importancia de les coves que en ella's troben. Són notables les de Toralla y Serradell. En aquest darrer poble n'hi han una infinitat. A poca distancia's veu la del *Forat negre*, que talment sembla la boca de l'infern, y la de *la Bou*, formada per bellíssimes estalagmites y estalactites d'una blancor y transparencia que encanta. Enfilantse per la penya, al cap de poch s'arriba al Forat de Barbuixell, avench impenetrable per sa gran fondaria y extensió: de desde la boca s'aixampla en immensa volta, veyentse a dintre veritables montanyes de pedra que's perden en la foscor. Les pedres que s'hi tiren de desde l'entrada baixen rodolant per espay de set segons, movent un terratrèmol infernal. D'aquesta caverna n'expliquen coses fenomenals: tothom la mira com habitació de sers malehits, y diuen que haventhi baixat una pastora pera salvar un xay que hi havia caigut, may més l'han vista; però al cap d'un

temps va apareixer lo seu braç a la font de Serradell y la cama a la de Ribert, que surt dugues hores més avall, explicantse aixís la comunitat d'origen d'aquestes abundoses y cristallines fonts.

Haig de cridar especialment l'atenció sobre la cova de Sorta, a cinch minuts del poble, per sos records històrichs. És una gran caverna relativament de poca profunditat, més de gran altura, y està dividida en quatre compartiments en forma de pisos. Ha sigut utilizada com a siti de defensa, y encara resten en peu alguns troços de muralla y una torra a l'esquerra de l'entrada, que diuen que era la presó dels moros. La senzilla gent del país contenen mil rondalles del temps de la reconquesta y ensenyen al visitant lo lloch aon los cristians tenien lo fossar y l'iglesia y expliquen ab tots los detalls, com si siguessin fets d'ahir, les batusses que cada dos per tres tenien pera guanyar lo castell que s'aixecava dalt del poble, y afegeixen, además, que per un forat que hi ha al macís de la penya podien sortir a cos cobert fins al cim del tossal. Picat per la curiositat, vaig endinzarme per aquelles laberíntiques pedres, y quan anava més segur sento aletejar sobre mon cap un vol de morissechs que, esporuguits, sortien de sos caus, fentme baixar més que depressa d'aquelles tenebroses altures. No falta algun atrevidot que ha intentat pujarhi, més trobantse ja molt amunt s'ha vist obligat a desistir de son propòsit per la gran exposició que corria l seu cos y la seva ànima si no anava previngut ab tots los sants sagraments.

Aquestes coves degueren esser habitades en los temps prehistòrichs, y me sembla que unes excavacions ben practicades ens donaràn resultat. M'ho fa creure aixís los enterraments que en diferents ocasions, prop d'elles, s'han descobert. No fa pas gaires anys que a la profunditat de 2 metres aparegueren, en un camp immediat al poble, unes sepultures ab diferents fileres de pedres termenades en forma de cono y contenien grans munts de cendres. Anteriorment se n'havien trobat altres formades per amples llosanes, però may s'havia tingut en compte l'import-

tancia que realment tenen. Com aquestes darreres, se n'han descobert en distints punts de la comarca. Recordo que quan se va explicar la carretera que va de la Pobla a Collegats, prop de la Borda del Ros, se'n trobaren algunes, y un dels cadavres conservava encara a son costat un troç de ferro completament rovellat, de tal manera que ab prou feines podia distingirse que hagués sigut arma en altre temps, y no molt lluny d'aquell lloch varen apareixer altres restos enterament carbonisats. Prop del molí de Palau, a l'esquerra del Pallaresa, s'han fet consemblants descobriments en lo punt aon, segons tradició, hi existí'l poble de Palau, del que no'n queda més rastre que la *torre* nomenada *dels moros*, situada un xiquet més avall, y's veu que devia formar part d'una important fortificació.

Aquesta comarca's pot recórrer ab molta facilitat en cinch excursions, prenent sempre la Pobla com a punt de sortida. No estudiaré ara en particular quiscun dels pobles que la formen, perquè això serà objecte d'altres treballs. Pera donar fi al present, indicaré l'itinerari que's deu seguir pera ferse càrrech del territori que comprèn.

Primera excursió.—Sortint de la Pobla per la ribera dreita del Pallaresa, ab una hora s'arriba a Collegats, en quins penyals, al peu de l'antic camí, hi han les runes del convent de Sant Pere de les Maleses, abandonat fa molt temps. A primers de sigle hi havia encara una capella en la que s'hi celebrava un gran aplech lo dia primer d'Agost, festivitat de Sant Pere Ad vincula, y en aital diada, segons diuen los vells, cobrava'l rector de Montsó una dobla de quatre, un pa y un palpís. De desde Sant Pere, passant per Gramuntill y roques de Queralt, en dugues hores se puja a Montsó, poble que s'està al dolent y's mira al bo. Pel camí's troba la *llosana*, dolmen enderrocat per la cobdicia, segons se desprèn del següent fet, que a mi mateix va passar-me: havent preguntat a un pagès (desconfiat com tots ells) si voldria ensenyàrmel, va respòndrem, estranyat de ma pregunta, que ab molt de gust, més ab la condició que si'l trobavem nos haviem de partir lo tresor que hi ha amagat y que fins ara ningú ha pogut descobrir. En

vista d'aquesta inesperada contesta vaig dirli que m'ho pensaria millor y que un altre any provariem fortuna. De Montsó's baixa cap a la roca de Sant Aventí, desde on se disfruta d'un bellíssim panorama, y per Sant Miquel del Puy, que ja dóna a la vessant del Flamissell.

Segona excursió.—Per la ribera esquerra del Flamissell, que s'atravessa prop del Congost (tres quarts), se puja cap a Erinyà y Serradell (una hora). Ab mitja hora més se va a Toralla, breçol de la noble familia que porta aquell nom y que tant sovint veyem citada en les cròniques catalanes. Al cim de la roca que domina tota la comarca s'hi aixecava un fort castell, del que'n resta encara una torra. De Toralla, seguint per Torallola y costa de Santa Magdalena, aon se troben en abundancia fòssils de diferents especies, ab una hora y mitja s'arriba a la Pobla.

Tercera excursió.—Sortint pel mateix camí que acaba l'anterior, passant per Puymanyons y Sensuy, ab dugues hores s'arriba a Ribert, poble molt renomnat per l'abundosa font que naix al peu mateix de ses cases, d'una gran cova que forma la penya. L'iglesia és romànica, però molt mal tractada. És remarcable l'altar major per les pintures de la decadencia gòtica que l'adornen. Dalt mateix del poble hi ha una ermita erigida a la Mare de Déu del Castell, de gran veneració en aquella encontrada. De desde aquest poble pot ferse una ascensió a la serra de Lleres (dugues hores), que parteix les aigües del Noguera Pallaresa y Ribagorçana, y de quin cim s'ovira desde'l Montserrat al Pireneu. De Ribert a Sales (una hora) lo camí baixa planejant. És aquesta vila prou coneguda per la tradicional fira de bestiar que hi té lloch per la Quaresma. Ha tingut gran importancia durant l'Edat Mitjana y conserva alguns portals ben defensats per groixudes torres, en una de les que s'hi troba instalada la casa consistorial. Sos carrers se veuen mig coberts per típiques porxades, y moltes de ses cases ostenten encara en ses portalades antichs escuts nobiliaris. Extramurs de la població s'hi aixecava la romànica iglesia de Sant Pere, que algun temps havia servit de parroquia. Trobantse en estat ruinós, en lloch de

restaurarla, com demanava'l bon gust, fou enderrocada anys endarrera, utilisant les pedres pera les parets del fossar emplaçat al seu voltant, y avuy no resten més que'ls tres absis ab que terminava aquella preciosa fàbrica. Tornant per la carretera, a mig camí de la Pobla hi ha'l petit poble de Sant Joan de Vinyafrescal.

La *quarta* y *quinta excursió* comprenen lo territori de la banda esquerra del Pallaresa. S'atravessa aquest riu al Pont de Claverol, aont hi ha la casa senyorial de Motes, y per Miret, Sarransot, Sant Miquel y Punt de l'Anell (1), al cap de dugues hores, s'arriba a Montesquiú, situat al peu de la montanya de Sant Corneli, que s'aixeca al centre de la Conca, y se baixa cap a Sant Martí de Canals per Aramunt, que és un dels pobles més típichs de l'encontrada. Se troba escalat en un turó coronat per la romànica iglesia ab restos de ses antigues fortificacions. En Milà y Fontanals l'ha escullit per un dels més interessants episodis de la conquesta del Pallars en los següents versos:

D'Aramun en la serra,
del cim aprop,
al mig d'un bosch ombrívol
de faigs y olms,
en masia forjada
del temps dels gots,
de pastors gran mainada
manté Ricorf.

Pera portar a terme la darrera excursió se segueix, desde Sant Martí, Pessonada y Herbasabina, per un camí escabrosíssim, cap a Ortoneda, que en lo campanar de sa iglesia'ns ofereix un notable exemplar de l'art romànich en sa darrera època. D'Ortoneda al cim de la serra de Boumort (2.082 metres alt.) hi ha unes quatre hores. Tornant per la típica roca de Santa y Claverol, que entre'ls rectors de sa parroquia hi compta a Sant Joseph de Calasans, ab dugues hores s'arriba altra vegada a la Pobla.

(1) Antigament s'escrivía *Puy de l'Anyell*.

Ab lo que deixo apuntat crech que n'hi ha prou pera formar-se una idea de la comarca que lleugerament acabo de descriure. En una altra ocasió espero que podré complectar aquestes senzilles notes ab l'extensió que requereix l'importancia de tant pintoresca com poch coneguda encontrada.

CEFERÍ ROCAFORT SAMSÓ

Barcelona, 20 de Janer 1899.

ASCENSIÓ AL PIC D'ANETO (MALADETTA)

(Continuació)

No tardàrem en arribar al primer estany, que no té res de pintoresch. Quiet y voltat d'aquell desfet de pedres blanquinoses, prenen ses aigües un to verdós, lo que li dóna l'aspecte de cosa morta. Molt més amunt trobàrem lo segon, ajegut en un gran sot tallat en la penya viva, de parets quasi verticals y clapejades de petites congestes, que ses aigües blavenques reflexaven molt clarament. Ens quedàrem una estona contemplantlo, puix era bonich de veres. Després vinga altra volta lo de pujar per aquella grava grossa ja d'uns quatre pams, y que en certs indrets sentiem ballar dessota'ls peus. *Asegurar la pisada*, anava dient D. Manuel, que, fet un salta-marges, passava de pedra en pedra com si allò fos un enrajolat dels més plans. *Cuidado con caerse, porque aquí sale más pronto sangre que polvo*, afegia'l calmós D. Mariano; advertencies que, ben mirat, podien estalviar-se, perquè tots estavem convençuts de que una relliscada allí no havia d'esser cosa de per riure: la pobra cama que en semblant cas hagués caigut presonera en una escletxa s'hauria trencat com vidre. Inútil és dir que nosaltres seguïem enfilantnos per aquell caos de granit ab molta precaució, encara que ab relativa llestesa y, lo que és més estrany, sense esbufegar gaire.

Per fi arribàrem a dalt d'aquella formidable clapissa que en últim terme acaba en llarga y estreta carena enfilada d'E. a O., a l'altra banda de la qual, y seguint la mateixa direcció, s'extén lo glacier de Coronas, omplint la vall que queda entre aquella y la vessant S. del pich del Mig. Essent lo glacier de difícil accés per l'indret en que'ns trobavem a causa de sa fondaria, seguírem carena amunt, vers l'E., ab prou dificultat, puix les llambordes de que estava formada tenien ja de 1 metre a 1'50 de diàmetre. Eren, com si diguessim, els dobles sisos d'aquella immensitat de fitxes de dòmino que feya tres hores que trepitjavem.

Al cap de bona estona començàrem a baixar, no parant fins arribar al peu del glacier. Aquest, d'un kilòmetre quadrat d'extensió aproximadament, té la forma d'una cassola fortament inclinada vers l'O. y un xich al S., que era'l límit del en que'ns trobavem. Allí, després de deturarnos una petita estona, que'ls guies emplearen en calçar-se'ls crampons, ens llençàrem d'un salt dins d'ell, procurant no trepitjar son immediat punt de contacte ab les roques, aon sempre s'hi troba un espay buit degut a una fosa produhida en lo glaç per l'acció del calòrich conduhit per aquelles.

Lo glacier estava en condicions immillorables: ferm, sense esquerdes y cobert d'una capa de neu de 10 a 20 centímetres tot lo més. La direcció presa fou la del NE., o siga la del Coll de Coronas, únich pas obert en la muralla de roques de la vessant oposada per lo quin aquell comunica ab lo molt més extens de la Maladetta.

Al bell mig del glacier ens trobariem quan un espetech semblant al d'una escopetada'ns féu girar la vista a la nostra dreta: una llamborda grossa com una calaixera s'havia després de la base del pich d'Aneto y devallava patinant per damunt la neu, de la que n'aixecava gran polsaguera, dirigintse bronzenta vers la cua de nostra comitiva, que tancavem D. Mariano y jo. Com no teniem ganes de servir d'obstacle a sa trajectoria, apretàrem lo pas, deixantli aquest ben franch. En cambi, lo goç que portavem, no

comprent encara de lo que's tractava, se llençà en sa persecució, provant de guanyarli l'aventatge; més a l'enterrarsen se li refredà son ardiment cinegètic, limitantse a contemplar com aquella mala peça s'anava a reunir ab les moltes que ja l'esperaven al peu del glacier.

L'inclinació d'aquest començava a entorpirnos la pujada, puix creixia per moments, arribant a son màxim en lo Coll de Corones, que embocàrem a les 9, trobantnos ja a més de 3.000 metres sobre'l nivell del mar y al peu del pich d'Aneto.

L'espectacle era imponent. ¡ Allí sí que hi havia neu «per dar y per vendre»! Davant nostre mateix, y no molt lluny, se n'aixecava un pilot en forma de pa de sucre, alt potser d'uns 20 metres, qual formació fou séns dupte deguda an alguna turbonada que, reblincant en dit lloch, deixà emmotllat en neu lo buit de son espirall.

Allí férem una petita parada, que prou la necessitavem, y jo'l primer, perquè, la veritat siga dita, no'm sentia bé del tot. Semblava com si m'haguessin escampat per dintre'l cap, per les cames y per tot lo cos un entrenyinat d'una cosa flonja; en cambi, la boca y la gorja'm semblava tenirles de suro. Y quina sed! Volia férmela passar ab vi, més los guies m'ho traqueren del cap, dientme que en semblants altures «lo vi's posava a les cames». Llavors, malgrat sos prechs, vaig posarme a rosegar un troç de neu mig glaçada: me pronosticaren que'm reventaria... y la varen esguerrar, perquè encara no hi pensat en ferho.

Aquest començament d'anemia cerebral l'atribuhia jo a l'estar quasi del tot dejú, puix havia pres cafè sol, sense mica de llet, y en segon lloch a que, essent jo lo més cama-curt de la colla, mon gasto de força, al pujar per la tartera, havia sigut més quantiós. Aquesta explicació del fet podia passar com a bona a falta d'altra: era molt racional, més, ab tot y això, no acabava de convèncem. En fi, ja veuriem.

Als pochos minuts fou empresa de nou la marxa per damunt lo glacier de la Maladetta y en direcció NE., trobantnos prompte encarats a la vessant accessible del pich

d'Aneto. Lo glacier s'enfilava allí d'una manera que feya enternir. Sols diré que pujava a rahó de 70 centímetres per metre, y lo pitjor era que la neu s'anava trobant cada vegada més flonja, y jo a cada pas més enterbolit de cap y fluix de cames. A l'arribar a un cert indret vaig enfonzarme fins a la cintura; a mos companys ja'ls havia succehit lo mateix: era que, sense adonàrnosen, haviem trepitjat la cua d'una esquerdada del glaç tapada per la neu. Miracle fou de que aquell entrebanch no m'acabés la poca *calderilla* que'm quedava. Llavors vegí clara la causa de mon aclaparament: lo geni de la montanya castigava ma tiferia fentme patir lo mal de les grans altures; mal estrany que molts autors descriuen y del que no estarà per demés dirne aquí quatre paraules.

La major part d'ells lo creuen degut a una barreja de causes tant diferents com són: la fadiga, l'enlluernament produït per la neu, lo mal menjar y lo poch dormir, l'engunia y la por, factors que, si bé poden ajudar a sa gènesi, no semblen pas necessaris, sobre tot tenint en compte que tots ells plegats són incapaços de ferlo esclatar en les terres baixes o llochets en los que la pressió atmosfèrica no estiga massa per dessota de la normal. Per això li escau tant bé'l nom de *mal de montanya*, entitat morbosa que molts posen en dubte, y que molts no volen confessar que han sofert, per créurela filla tant sols d'una debilitat moral o física, cosa que... vaja, *no fa guerrero*. Més, diguin lo que vulguin, lo cert és que dit mal existeix, podent fer sentir sos efectes (ab més o menos força, segons los subjectes y segons certs moments fisiològichs) per dessota dels 3.000 metres. Pera convences no cal sinó llegir les descripcions que de sa ascensió al Mont-Blanch ens han donat Saussure, Tyndall, Pitschner, Lortet, etc., y darrerament Egli-Sinclair, metge agregat a l'expedició Imfeld, la que, entre altres objectes, tenia l'encàrrech de resoldre la qüestió proposada pel Consell Federal de Suïssa als concessionaris del ferro-carril que's projectava construir fins lo cim de la Jungfrau.

Los símptomes de dit mal poden resumirse aixís: ofech,

mal de cap, mareig, avorriment del vi y del menjar, freqüència de pols, fluixedat y dolors en cames y genolls, ensopiment, són invencible y a voltes hemorragies per diverses vies, fet que favoreix la suposició de que la causa orgànica de tot aquest desgavell consisteix en una alteració de la sang ab minvament de sa materia colorant (hemoglobina), cosa que molts posen en dupte.

Com pot compendres, no sempre aquests símptomes van junts, puix poden quedar reduïts a un o dos, y encara fluïxos. Més jo crech que, ben garvellat, potser trobariem que, en arribant a cert terme, tothom, qui més qui menos, se troba un xich malament. Per lo que toca a nosaltres, sols diré que cinch hores més tard, y després de mitja de descans en lo campament, tots teniem encara'l pols pels volts de 120 cops per minut.

Y's comprèn que així siga. Un habitant de la costa, plantat en un parell de dies a una altura de més de 3.000 metres, havent de donar la darrera estrevada trepitjant neu o gel a 45° d'inclinació, després d'unes quantes hores d'enfilarse per damunt de blocs de tonelada la peça, no pot trobarse millor que en lo terrat de casa seva. Pretendre lo contrari, com fan alguns, és caure en la ridícula d'aquell català que, invitat en una mena de tribunal compost també de catalans, a que parlés en sa llengua mare, respongué sense enrajolar pòch ni molt: «*No, muchas gracias: en castellano me expreso mejor*».

Y, ara, més valdrà que en comptes de fer l'erudit escorcollant llibres y revistes, m'entorni a la nota personal o subjectiva, l'única interessant, a mon entendre. Deya, donchs, que lo d'enfonsarme bon troç dintre la neu fou per mi cosa molt fastigosa, puix a partir d'aquell instant semblà com si'ls muscles de les cames se m'haguessin tornat tots de cotó fluïx, no obehint ja a l'esforç d'una voluntat que per moments anava minvant. Deturantme pera pendre halè a cada quinze passos y agafantme sovint al bastó de D. Mariano, vaig arribar, per fi, a tocar terra en una mena d'illa de llambordes que, apilotades, treya l'esquena per damunt la neu. Una vegada allí, deixar lo

bastó, assèurem entre dugues pedres recolzantme en una tercera, y quedarme adormit com un sòch, fou obra d'un instant. Estava suat y lo vent cuidava a trèurem la boina del cap. Més, què se m'endonava a mi d'això de l'higiene! Vetllat per D. Mariano, que no'm perdia de vista, jo seguia dormint ab una sòn que no sé si dirne de plom o de ploma, y què dolça era! Una lleugera saccejada'm trencà les oracions. «¡Ea, en marcha, que esto se remata!» «Siguemhi», vaig respondre ab lo cor encara adormit. Y travessant, sense saber com, per damunt d'aquelles pedres, qual contacte ja anyorava, y trepitjant al poch rato neu altra vegada, no tardàrem en trobarnos al peu d'una formidable massa de roques que tenia l'aspecte de cosa ferma y definitiva. «Lo pont de Mahomet!» me cridà un dels companys al vèurem arribar. Obrí uns ulls com unes taronjes. Sí: allí la teniem aquella famosa paret granítica per damunt de la que s'ha de passar pera guanyar lo cim d'Aneto. ¡Y que bé li esqueya'l nom ab que en 1842 lo batejaren MM. Tchihatcheff y Franqueville, los primers que hi posaren los peus! «Pera entrar en lo Paradís,—diu una llegenda àrabe,—s'ha de passar per un pont que no té més amplada que'l tall d'una cimitarra.» Aquella cimitarra de pedra tenia de llarga uns 15 o 20 metres, lo tall en certs indrets no arribava a mig metre, y per cada costat un abim de 2 a 300 metres de fondo convidava a bescambiar en peces menudes l'espina del qui, xuclat per la buidor, s'afluixés de mans y peus.

Semblant perspectiva m'espolsà la sòn del cos, reco-brant aquest, de sobte, sa energia perduda. Alguns de mos companys se trobaven ja a l'altra banda de l'esgarri-fosa passera, los darrers l'estaven passant, y no havia d'esser jo qui's quedés sense ferho. «*Quitese V. las botas*», me digué D. Mariano. «Dimoni! Tant necessari és?» «*Imprescindible*.» Me les trech, y agafat de mans y posant los peus, ab prou recança, en les petites tabelles que feya la roca, passant tant aviat per damunt d'aquesta com pen-jantme en un dels costats, y res de badar, prompte'm vaig trobar a la part més prima. «*No mire V. abajo*», me digué

un dels acompanyants, anomenat Ramundet. «¡Oy y lo que m'en privaràs. Té y té. Vès si t'agrada!», li responguí, treyent la cara pels dos costats d'aquella llesca granítica. Gran mal m'en feya! Perquè dech advertir, com a nota complementaria, que ni l'anar per mar, per mal temps que faci, me mareja, ni les fondalades me fan rodar lo cap.

Però allò quasi bé passava de mida. A cada costat, la roca pelada, interrompuda per alguns grops de molt mal aspecte, semblava baixar vertical vers l'infinit. Per tot arreu, aprop y lluny, pichs y serralades a desdir, oferint en sos tons tota la gama grisenca que cap entre'l negre y lo blanch. Y per dessota, allà en lo fons boirós y tèrbol d'abdós costats, glacier y més glacier, oferint ab son to sinistre l'imatge d'una mortalla destinada a rebre'l cos del pobre estimbat.

Encara no m'explico com semblant perspectiva, en lloch d'enterbolirme les potencies, va aclarirmeles, posantme en complerta possessió de mi mateix. Desvetllat, donchs, del tot, y arrapantme com una llagasta, prompte vaig ajuntarme ab mos companys en lo bell cim d'Aneto. Més un cop allí, y com si se m'hagués acabat la corda, me faltà temps pera assèurem, que ja estava altra vegada dormint com un beneyt.

Mon sòn fou curt y ma primera providencia al despertar sigué la d'apoderarme d'una ampolla de rom, y en tres o quatre gluch-gluchs bèuremen com a cosa de mig petricó. Y que bo'l trobava! Tant, que, si no hagués sigut perquè'l pont de Mahomet hauria fet de molt mal repassar ab una mantellina a coll-y-bè, jo crech que me l'acabo. L'instint no m'enganyà, puix desde aquell moment vaig sentirme bastant aixirivit, entrantme al poch rato una gana que no trigà en tornarse veritable fam, símptoma ben diferent del d'aquella desgana de que'ns parlen tots los autors sense excepció. Al cambiar impressions ab mos companys resultà que en Friginals havia també tingut molta sòn, encara que no tant forta com la que l'any passat li agafà en lo Canigó, a 600 metres menos d'alçada, sense

que a sos companys d'allavors, en Biada, en Roca y jo, ens passés res.

En Llagostera, a l'arribar al cim, se trobà pres d'un estat estrany d'excitació nerviosa, com si diguessim una explosió neurastènica del gènere tendre, ab nus al coll y ganes de plorar. En Samsó y en Roca foren los més sencers. Dels guies y acompanyants no cal ni parlarne: acostumats an aquelles altures, estaven allí com a casa seva.

Los primers que arribaren al peu del pont hi trobaren una ampolla ab un paper escrit dintre, firmat per un senyor francès que, acompanyat de dos guies, s'havia deturat allí. Lo paper deya: «*Nous n'avons pu passer le pont de Mahomet. 13 Juillet 1896*». D'això feya set dies, lo que vol dir que tot estava, si fa no fa, en lo mateix estat, y, per tant, que, posat a ferho, millor hauria sigut que, en comptes de «*Nous n'avons pu passer, etc.*», hagués escrit: «*Nous n'avons osé passer le pont de Mahomet*». Però al menos aquell bon senyor demostrava esser més escrupulós que molts d'altres, que fan anarse a buscar pels guies lo llibre registre que hi ha en lo cim d'Aneto y, després de posarhi la firma y a voltes algun pensamentet, encarreguen an aquells que tornin a desarlo y ja'ls tenim immortalisats per una pila de temps, perquè és precís saber que'l dit llibre, un cop omplert, queda arxivat en lo Casino de Bagnères de Luchon, desde on n'hi pujen un altre en blanch. L'actual ens costà un rato trobarlo. Per fi, després de molt forfol·lar per dessota un pilot de pedres molt visible, ensopegàrem ab ell: era un volum en 4.^t gros y anava ficat en una mena de petaca de fusta. A l'obrirlo caigueren de dintre un parell de tarjetes anunciadores d'un fabricant de bicicletes de Toulouse. Lo reclam no podia esser més oportú: si tot pujant o baixant, que pel cas era igual, s'ens espatllaven les màquines, ja sabiem aon ferles adobar.

Prenent pel nostre compte dugues planes de dit llibre, hi escriguérem, en català y en francès, lo següent:

«Lo dilluns dia 20 de Juliol de 1896 arribàrem, a les 10 del matí, dalt d'eix cim, capitost de tots los cims del Pireneu. Nos enfilàrem desde Benasque per la Vallhi-

berna, essent lo camí molt més bonich als ulls de l'excursionista que'l camí de la Renclusa. L'espectacle que desde aquí's veu nos compensa'l viatge que havem fet desde Barcelona. Foren nostres guies Mariano Torrents, Manuel Sahún, Tomàs Cierco, Sebastià Sierra y Antonio García (Ramundet), vehins de Benasque. Visca Catalunya!»

Y aquí dessota les firmes.

No pot negarse que aquesta mica d'etzegallada literaria, per esser feta a 3.404 metres sobre'l nivell del mar llatí, encara és ben passadora. Aquell *Visca Catalunya!*, sobre tot, per lo inesperat y espontani, val totes les pessetes. Fou una llàstima que la modestia'ns impedís posarlo en l'edició francesa.

Acabada aquesta tasca, vingué la d'escorcollar lo panorama desde'ls primers termes, destacats y vigorosos, fins als més llunyans, difumats en certs indrets per la calitja, y en altres per veritable boira, lo que vol dir que'l dia no era dels més clars. Malgrat això, se veyen en direcció N. los pichs de Sauvegarde, de la Mine y de l'Entecade, centinelles de la frontera; y més enllà, y ja dintre França, lo d'Antenac. Vers l'O., lo Remuño, lo Perdighero, lo d'Oo, lo Quairat y lo Petard, molt coberts de glaciers. Una esqueixada de la boira'ns permeté veure la borrosa silueta del Pic du Midi de Bigorra, mentres lo vehí Posets, rival d'Aneto (37 metres més baix), s'aixecava, feréstech y blanch de neu, a la nostra esquerra. Vers lo SO. y S. lo Cotiella y lo Turbon, ademés d'altres pichs menos importants de les serralades aragoneses. Y vers l'E. y SE. la Forcanada, tant digne d'aquest nom; lo port de Viella, molt emblanquinat encara; la serra de Montarto, lo Cò-molo-Forno, lo Beciberi, lo Montarto d'Aràn y part d'aquesta vall, qual únich poble visible era'l de Canejàn, per sa especial situació al mig d'una escarpada vessant. De les montanyes de la baixa Catalunya's descobria'l Montsech, y més enllà part de les planes d'Urgell, veyentse bastant bé'l Pireneu oriental fins a les montanyes d'Andorra.

De trobarse l'atmòsfera en un estat de puresa excepcional, molt més s'hauria vist, puix dintre l'horitzó visible del pich d'Aneto hi entren los pichs més occidentals del baix Pireneu de Navarra, les ciutats de Toulouse y de Saragossa, Montserrat y, segons testimoni de M. Garrigou, fins lo Tibidabo.

Y, ara, si no fos per la por de caure en una paradoxa, diria que hi han coses que de tant grans que són resulten petites una vegada sotsmeses a la visió directa y de conjunt. Montanyes y pichs que mirats desde la plana semblen una gran cosa, desde aquestes altures queden reduits a turons de mala mort. «¿Què fóra Montjuich,—me deya,—contemplant desde'l cim en que'ns trobem? Res, un pilot de terra que cabria dintre una butxaca. ¿Y qui diria, desde aquí, que aquells dos pichs de Sauvegarde y de la Mine pujen fins més enllà dels 2.700 metres, y que'l Perdighero, lo Quairat y lo Petard s'enlairen per damunt dels 3.000? Més, ben mirat, no cal estranyàrsen, perquè lo que passa en plena Naturalesa té també lloch al contemplar les grans obres fetes per la mà de l'home en que aquest ha tingut lo do d'encertar la nota armònica. L'interior de Sant Pere de Roma, per exemple, potser faria de primer moment lo mateix efecte si, en lloch de tenir ses dimensions actuals, fos doble gran o la meitat més petit. Pera ferse càrrech de sa grandaria cal passejarshi. De tot això'n resulta que lo d'apreciar la magnitud real de les coses és una funció bon xich complexa, en la que l'enteniment hi pren més part que la vista.»

En aquest punt de ma rumiada'm trobava, quan un crit de *¡En marcha y deprisa!* donat pels guies me féu girar lo cap vers l'E. Sí: era qüestió de no torbarse: la boira, aquella implacable enemiga, de la que tant mal record ne guardavem, s'havia anat enfilant silenciosament y llençava ja sa primera glopada damunt nostre. En un instant foren recullits tots los trastos y lo pont de Mahomet enjambat més que depressa, no perden més temps que'l necessari pera treuren algunes vistes. Arribats a l'altra banda (11'30), ens calçàrem de nou les botes ab prous dificultats,

puix ab la neu havien agafat tota mena de mals gestos, emprenent desseguida la baixada o, millor dit, la relliscada, ab algun que altre capbussó de torna, per aquell troç de glacier tant dimoni, no parant fins a posarnos a redós en lo coll de Coronas.

Un cop allí, férem alto. La boira, despenjantse per l'altra banda de la carena, ens deixava franca la retirada. Tretes les provisions del cabaç, vaig tirarmhi com un llop afamat. Mos companys, plens de desgana, se feyen creus davant d'aquell estropici. «Això és nerviós», anava dient en Fraginals. «Déixat d'histories: això és gana», li responia jo ab la boca plena de truita y de pollastre. Resultat: nerviós o no, vaig atiparme com un home.

A les 12'25 emprenguérem de nou la marxa, atravesant lo glacier de Coronas de cap a cap en lo sentit de sa més forta inclinació. La baixada fou ràpida. D. Mariano y jo, pera ferne més via, ens llençàrem, agafats de mans, glacier avall, primer fent salts, y per últim patinant de veres. Als poch moments tothom feya lo mateix, cadascú per son compte. An en Roca li caigué'l bastó, costantli molt de recullirlo, puix devallava més depressa que ell. Ens trobavem ja quasi bé al final del glacier quan, al passar prop d'una roca que sortia, vaig enforzarme en la bauma que la voltava, fonda tant sols, per sort, d'uns 4 o 5 pams.

Al peu mateix del glacier s'extenia un llach mig glaçat, ample d'uns 200 metres, que al pujar haviem deixat a mà esquerra y molt dessota nostre. Era'l tercer de Coronas y lo primer en rebre l'aigua produhida per la fosa de dit glacier. Més petit que'l segon, tenia tant de lleig com aquest de bonich. Lo deixàrem a mà dreta, trobantnos al poch rato de retorn altra vegada al cim de la tartera.

La baixada per aquesta, si bé no tant fadigosa com la pujada, no tingué res d'agradable, puix les precaucions a pendre foren les mateixes, pera no dir més extremades. Més la Providencia, que sés dupte'ns tenia reservades empreses de més bulto, ens permeté arribar al lloch del campament (3'45) sense que cap de nosaltres portés en son cos la més lleugera esgarranxada.

¡ Ab quin gust ens vam ajeure damunt de l'herba tant bon punt posàrem allí'ls peus! ¡ Y què bonich ens semblava tot! La tenda ab sa senzillesa primitiva, la foguera fumejant encara, lo soroll del torrent pròxim, l'espessa arbreda defensantnos d'un sol de poca empenta, l'aire lleugerament tebi, la terra encatifada d'herba fina... Tips ja de lo feréstech, l'idili'ns reprenia.

A tot això'ls nostres acompanyants, que no estaven per gaires orgues, començaren a parar taula, feina que fou ben aviat enllestida. Unes estovalles netes de bugada exteses damunt de l'herba, al mig la teca, plats al voltant, y qui vulgui cadira que sigui a terra. Mos desdejunats companys, a quins la baixada havia fet l'efecte d'un vermut natural, s'empregueren la cosa ab gran dalit. En quant a mi, sols diré que si aquell àpet no fou tant *neriós* com lo primer, ben poch s'en va faltar.

L'estat de beatitut en que'ns trobavem cert que era gran; més lo dia minvava y calia pensar en lo retorn. Mentres los moços enquebien lo bagatge en lo cavall sobrer, feina sempre cançonera, nosaltres anàrem Ribereta avall a cercar los nostres en lo lloch aon pasturaven. Organizada ja la caravana (6'30) deixàrem ab prou recança aquell encisador oasis, reprenent l'esquifit y enlairat camí de la Vallhiberna.

Poch troç n'hauriem recorregut quan notàrem que'l cel s'enfosquia de mala manera, prenent un to de tempesta pròxima a esclatar. La remor de trons llunyans se confonia ab la fressa de l'enfonzat torrent, formant un conjunt sinistre, mentres una massa negrenca, prenyada d'aigua y d'electricitat, s'extenia per damunt de la vall. Una ruixada de gotes grosses com pessetes columnaries ens obligà a embolicarnos ab les mantes. La pluja anava creixent y la remor dels trons era cada vegada més forta y més propera. Los cavalls començaven a fernos nosa. Déu nos en guard d'un esvalotament produït per un llampech! Quina estimbada hauriem fet!

Jo, que per casualitat anava davant, confesso que arribà un moment en que no les tenia totes. Ab los peus

fòra dels estrebs, lo cos contret a punt de saltar y la vista fixa en les orelles de l'animal, estiguí una estona esperant ab ansietat l'efecte que an aquest li faria'l primer llamp que caigués dintre la vall. Prompte vaig sortir de duptes. Una xurriacada enlluernadora seguida d'un terratrèmol espantós omplí l'espai de llum y de soroll... Mon cavall restà immòvil. Allavors fou quan, segur de son estoicisme, me decidí a seguir endavant sense desmuntar may; veritable *tour de force* que ja m'hauria ben guardat d'intentar ab un cavall nerviós, com n'hi han molts, o bé si en comptes de pesar jo encara no 60 kilos, n'hagués pesat 80 o 90. Més aquella bestia era una joia: no perdia l'esma per res. Hi hagué moments en que baixà patinant y sense desviar-se metres enters d'aquell camí ab marge a dreta y estimball a esquerra y ample tant sols, en certs indrets, d'uns 3 pams. Prompte vingué la nit a complicar més la cosa. Bé és veritat que teniem llum elèctrica de franch; més com aquesta no era seguida, jo crech que encara hi perdiem, puix entre llampech y llampech la fosca resultava absoluta. Al cap de molta estona senti darrera meu la remor de passos precipitats d'algú que m'assolia: era en Ramundet. Vaig preguntar-li pels companys y me respongué que s'havien quedat molt endarrera, puix baixaven a peu, en lo que feren santament. Poch després, tant per un atapahiment de la fosca, que ja's reya dels llampechs, com per les giravoltes que donava'l cavall, tombant tant aviat a dreta com a esquerra, comprenguí que'ns trobavem ja sota l'espessa pineda per la que passava l'inclinat camí en zig-zag que en poca estona havia de portarnos fins al peu de l'Esera. Arribats al nivell d'aquest, seguirem per sa vora esquerra fins a trobar lo pont de Cubera, aon férem parada, esperant, xoplugats dessota un porxo que hi ha allí tocant, l'arribada dels companys. Als 15 o 20 minuts comparegueren aquests molls d'aigua y de suor. La pluja havia parat y d'aquell desfet de llampechs sols ne restava alguna que altra llambregada llunyana. La marxa fou represa, arribant tots plegats a Benasque a les 9'15.

Lo poble estava silenciós y fosch com una gola de llop; cap porta ni finestra oberta: semblava mort. Més al sentirse l'espetch de tantes ferradures batent a l'hora l'empedrat, anaren sortint caps y llumets de per tot arreu. Juraria que en totes les cases hi ressonà un ¡ja són aquí!

Arribats a l'hostal, ens férem amanir lo corresponent sopar, passant, un cop llestos, a pendre cafè en la sala que feya de casino, essent molt felicitats per l'escullida concurrència, composta en gran part de gent avesada a pujar montanyes y a vorejar singles ab pes a coll-y-bè. L'arcalde, Sr. Albar, envià un propi a l'hostal pera saber com ens havia provat l'anada. La veritat és que començavem a tenir èxit, lo quin, sèns dupte, s'aniria arrodonint a mida que'ls guies y moços tinguessin ocasió de posarnos a les estrelles. De totes maneres la nostra reputació de noys franchs, *brutos* y d'empenta estava feta. Ja erem beligerants.

Com és de suposar, tot l'endemà (dia 21) lo dedicàrem al descans. Ens llevàrem tard, anàntnosen després de dinar a donar un vol, seguint riu amunt fins lo pont de Cubera, passant aquest y ficantnòs en la vall d'Astós, estreta esquerra per la que baixa empresonat lo capdalós torrent d'aquest nom. Com la nostra intenció no era altra que la d'estirar un xich les cames, ens ho prenguérem ab molta calma, entornàntnosen al poble abans de que's fes fosch.

En havent sopat passàrem comptes, resultant que l'ascensió al pich d'Aneto, començada desde Benasque, ens sortia a 41'70 pessetes per cap. En això hi anava comprès tot: cavalleries, jornal dels homes, queviures y propines.

L'endemà (22 de Juliol) fou dia de matines, puix havíem convingut d'arribarnos fins lo Port de Benasque pera contemplar desde allí l'imponent conjunt de la Maladetta. A les 5'15 del matí, y muntat cadascú en son cavall, sortírem del poble seguint lo mateix camí de sempre: vora esquerra del riu, y amunt. A les 6'30 ens trobavem a l'indret del barranch de Vallhiberna, que deixàrem a nostra dreta, seguint endavant y sempre tocant l'Esera,

que no per anarse aprimant perdia res de son mal gènit. A les 7 entravem en un aixamplament de la vall conegut per *Plano del Campamento*, a l'entrada del quin vessa ses aigües en l'Esera, per la vora esquerra, lo torrent de Gre-gueña, engendrat pel llach d'aquest nom, fent lo mateix per la dreta, y bon troç amunt, lo de Lliterola. La perspectiva era de les més boniques. A nostra esquerra apareixien majestuosos, y ab la testa emblanquinada, los pichs d'Aguas Pajas (2.813 metres) y de Remuño (2.871 metres), y a nostra dreta lo d'Alba (3.280 metres), aixís anomenat pel to blanquinós y blavench de ses calices, y en la vessant O. del quin se troben situats los Banys de Benasque, d'aigües termals-sulfuroses, temperatura de 22° a 36°, molt semblants a les de Bagneres de Luchon y gosant de gran prestigi en la comarca.

Molt per damunt de l'edifici dels banys hi ha una singlera que s'ha fet cèlebre per l'hecatombe que hi tingué lloch farà cosa d'uns disset o divuit anys. Un remat pasturava per allí tranquilament, quan de sopte una ovella, esporuguida no se sap per què, se dirigí recta com una sageta vers la vora del single, llençantse a l'abim. Les demés, suggestionades per l'exemple, empengueren la mateixa via. A l'adonàrsen los pastors y goços d'atura, prou provaren de girarles, més res hi valgué: aquella cascata viventa no tenia aturador... Pochs minuts després més de 400 ovelles jeyen trocejades al peu del single.

Y torno al nostre viatge. Després d'esmorzar en l'enlairat establiment de dits banys, reprengüerem lo camí, arribant al cap d'una hora a l'hospici de Benasque, lloch de parada y sovint de refugi, com n'hi han molts a una y altra banda de la frontera. No'ns hi deturàrem més temps que'l necessari pera encomanar lo dinar, seguint amunt en direcció del Pla dels Estanys, breçol de l'Esera, situat al peu mateix de la que podriem dirne fatxada principal de la Maladetta.

MANEL FONT Y TORNÉ

(Acabarà)

CRONICA DEL CENTRE

SESSIONS OFICIALS

FESTA PATRONAL DE SANT JORDI.—Va celebrarse ab la mateixa solemnitat de cada any la diada del patró de Catalunya. Va obrir la vetllada'l nostre president, D. Lluís Marià Vidal, y tot seguit va començar la serie de lectures ab l'ordre següent: *La festa de Sant Jordi*, notable estudi de D. Joseph Brunet y Bellet; *Nostre crit*, poesia patriòtica de D. Claudi Omar y Barrera, delegat a Canet; *Una missa solemne al fons d'un cràter*, preciosa descripció de la festa de Santa Margarida de la Cot feta per D. Joseph Berga y Boix, delegat a Olot; *Lo convent de Sabadell*, poesia de D. Francesch Ubach y Vinyeta; *D.ª Paquita*, bonich estudi del natural, del jove D. Joseph M.ª Aguirre; *Montanyenca*, poesia de D. Emili Tarré; unes delicades composicions poètiques de don Celestí Devesa, delegat a Olot; y pera finalisar la vetllada se llegí un treball en prosa del nostre vicepresident, D. Joaquim Cabot y Rovira, titulat *Lo dia de Sant Jordi*. El president, don Lluís Marià Vidal, va cloure la sessió ab un atinat parlament donant les gracies a tots els associats, als uns per la cooperació, als altres per l'assistencia.

SESSIÓ PREPARATORIA.—El dia 14 va tenir lloch la de l'excursió del diumenge següent a La Roca del Vallès y Orrius.

EXCURSIONS

EXCURSIÓ FOTOGRAMETRICA.—El dia 9 va ferse la tercera excursió de pràctica fotogramètrica, dirigida per D. Lluís Marià Vidal. S'acabaren de reunir els datos pera completar el pla topogràfic de les serres que envolten Argentona.

EXCURSIÓ A LA ROCA DEL VALLÉS Y ORRIUS.—El dia 16, per un contratemps sofert al que havia proposat y portava a cap l'excursió a les serres y santuari del Corredor, no pogué ferse aquesta tal com estava projectada, y en son lloch los demés excursionistes, Srs. Grau Estapé, Casimir Casarramona y Tomàs Millet, feren la següent: sortiren de Barcelona en el primer tren (línia de Sant Joan) en direcció a Granollers, y d'aquí, seguint per la

carretera, s'encaminaren al poble de La Roca, passant a visitar lo derruit castell de dit nom, y d'aquest, per un bonich camí que passa pel mig de boscos, anaren a l'ermita y font de Sant Bartomeu, reposanthi un moment, baixant després al poble d'Orrius en direcció al d'Argentona, aon dinaren. D'aquí van sortir passant per la carretera fins a Vilassar de Mar, agafant lo tren pera retornar a Barcelona.

CONFERENCIES Y LECTURES

El dia 7 varen llegirse dos treballs, que sigueren molt ben rebuts per la concurrència. L'un va esser un interessant estudi folk-lòrich, tramès pel nostre delegat a Figueres D. Romuald Alfaràs, sobre'ls *Encantats de Canaball*. L'altre era un article literari degut a la ploma de D. Pere Company y Fages, en el que, baix lo títol *Bons records d'altre temps*, dóna una acabada y colorida impressió de l'aspecte y costums d'alguns barris vells de Barcelona.

El nostre consoci D. Joseph M.ª Aguirre va fer coneixer, el dia 14, la rellevant personalitat literaria del novelista holandès Couperus. Va llegir primer l'estudi *Couperus y sa obra*, y després va donar lectura d'alguns capítols de la novela *Majestat*, traduïts pel Sr. Aguirre ab molta correcció y bon estil. Tothom va sortir molt agradablement impressionat, agrahint a dit senyor l'haver donat a coneixer tant notable autor.

El dia 28 va haverhi exposició de clixés fotogràfichs per medi de projeccions lluminoses, y van reunir-se tants associats que era un dels dies en que'l nostre local resulta petit. El Sr. Cristòfol Fraginalls va llegir la seva *Excursió a Palafrugell, Palamós y Sant Feliu de Guixols*, treball ben escrit, ple d'observació y sentiment de la naturalesa. Entre'ls molts clixés del propi Sr. Fraginalls que's projectaren, tots de gran netedat, varen esser notables els que representen un bosch de sureres cremant.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.